

**LR Kultūras ministrijas
pasūtītais pētījums**

Pētījuma projekta nosaukums _____

Reģionālā reforma un bibliotēkas

Izpildītājs **Latvijas Nacionālā bibliotēka**

(juridiskās personas nosaukums)

Projekta vadītājs **Anna Maulina, M.soc.sci.**

LNB Bibliotēku attīstības institūta direktore

(vārds, uzvārds, amats un zinātniskais grāds)

_____
(paraksts)

2002. gads

Pētījums “Reģionālā reforma un bibliotēkas”

**LATVIJAS REPUBLIKAS KULTŪRAS MINISTRIJAS
PASŪTĪTAIS PĒTĪJUMS**

REĢIONĀLĀ REFORMA UN BIBLIOTĒKAS

Izpildītājs

Latvijas Nacionālā bibliotēka

Projekta vadītājs

**Anna Mauliņa, *M.soc.sci.*
LNB Bibliotēku attīstības institūta direktore**

(paraksts)

2002.gads

Par projekta "Reģionālā reforma un bibliotēkas" īstenošanu 2002.gada 10.jūlijā noslēgts līgums starp Latvijas Republikas Kultūras ministriju un Latvijas Nacionālo bibliotēku.

Socioloģiskā, statistiskā un cita pētījumā ietvertā informācija iegūta, apkopota un analizēta laikā no 2002.gada 1.aprīļa līdz 2002.gada 29.novembrim.

Pētījuma veikšanā piedalījās: Anna Mauliņa, Ingrīda Kalinka, Lita Hofmane, Evija Ragozina, Anda Saldovere, Lāsma Timma, Inta Sallinen, Daiga Raļļa, Aina Štrāle, Ilze Kārklīņa, Silvija Liniņa.

Atbilstoši līgumā paredzētajiem uzdevumiem socioloģiskā pētījuma gaitā iegūta informācija par reālo situāciju pagastu bibliotēkās, izceļot šādus pamattematus:

- *reģionālā reforma un bibliotēku problēmas;*
- *lauku sabiedrības attieksme pret grāmatu lasīšanu un bibliotēku;*
- *bibliotēku mainība elektroniskajā vidē;*
- *reģionālās atšķirības un pašvaldību politika bibliotēku attīstībā.*

Projekts "Reģionālā reforma un bibliotēkas" ir turpinājums socioloģiskajam pētījumam "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās", ko ar LR Kultūras ministrijas atbalstu 1996.gadā veica LNB Pētniecības nodaļa.

Ievads

Zināšanu un garīguma meklējumu ceļā bibliotēkai ir nenovērtējama loma. Īpaši tas sakāms par pašvaldību publiskajām bibliotēkām pagastos, kur bibliotēka parasti ir vienīgais kultūras un informācijas centrs.

2001.gadā 473 Latvijas pagastos darbojās 693 pašvaldību bibliotēkas.

Laika posmā starp trijiem pagastu bibliotekāru kongresiem – 1997.g. un 2002.g. slēgtas 40 pagastu bibliotēkas. Saskaņā ar Ministru Kabineta normatīviem uz 2000 iedzīvotājiem jābūt vienam informācijas punktam – bibliotēkai.

Taču Eiropas Savienības normatīvi paredz, ka šādiem informācijas punktiem jābūt uz 1000 iedzīvotājiem. **Neskatoties uz to, ka katrā pagastā darbojas vismaz viena bibliotēka, reģionālās reformas gaitā, apvienojoties pagastiem, to skaits varētu nevēlami samazināties. Šāda publisko bibliotēku samazināšana varētu radīt Latvijai problēmas, iestājoties Eiropas Savienībā.**

Pavisam nesen Limbažu rajona Liepupes pagasta padome slēgusi divas pašvaldības bibliotēkas Duntē un Tūjā. Tas veikts, pārkāpjot "Bibliotēku likuma" un citu normatīvo dokumentu noteikumus, proti, bibliotēku slēgšana notikusi, neinformējot par to Kultūras ministriju un nepieprasot Latvijas Bibliotēku padomes atzinumu.

Oficiālā bibliotēku statistika liecina par iedzīvotāju augošo interesi par pagastu bibliotēku krājumiem. Lasītāju skaits, apmeklētība un literatūras izsniegums strauji audzis tieši pēdējo 5 gadu laikā. Šajā periodā, **no vienas puses, vērojama sabiedrības pārorientācija uz jaunajām demokrātijas vērtībām, no otras puses – jaunas aktivitātes bibliotēku krājumu atjaunināšanā, datoru iegādē un bibliotekāru profesionālās izglītības celšanā.** Tas sekmējis pagastu bibliotēku prestiža pieaugumu.

Ja 1996.gadā izpētes bāzu bibliotēkās nebija neviena datora un 1.pagastu bibliotekāru kongresā "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās" (16.04.1997 – 17.04.1997, Jūrmala) runas par bibliotēku automatizāciju pārsvarā uztvēra nenopietni tad 2001.gadā pagastu bibliotēkās jau bija 157 datori, tai skaitā internetslēgumā strādāja 56 datori.

Galvenā problēmsituācija – lai arī sperts zināms solis informācijas tehnoloģiju ieviešanā, **Valsts vienotās bibliotēku informācijas sistēmas (VVBIS) izveidē pagasta bibliotēkas pašreiz ir vājākais punkts.**

Neskatoties uz valsts atbalstu publiskajām bibliotēkām ar Kultūrkapitāla fonda starpniecību, īstenojot mērķprogrammas "Jaunu grāmatu un citu izdevumu iegāde publiskajās bibliotēkās", "Lasīšanas veicināšanas un pakalpojumu bērniem attīstīšana" u.c. , kā arī pašvaldību ikgadēja finansējuma pieaugumu vidēji par 10%, vēl aizvien neapmierinoša ir bibliotēku krājumu atjaunināšana.

Steidzami jārisina pagastu bibliotēku telpu jautājums – gan krājumu glabāšanai, gan lasītavu iekārtošanai.

Minētās negācijas neveicina pilnvērtīgu lasītāju apkalpošanu, kas ir galvenais bibliotēkas uzdevums.

Kopumā pagastu bibliotēku sekmīgu attīstību ietekmē vietējo pašvaldību ierobežotie materiālie resursi, kuri lielā mērā atkarīgi no vietējās vadības finansiālās rocības, bibliotēkas lomas izpratnes, kā arī valdības politikas attieksmes pret lauku reģioniem.

Pētījuma hipotēzes:

- Moderna bibliotēka ir sabiedrības attieksmes pret izglītību, zinātņu, kultūru, demokrātiju spogulis. **Pozitīvie pārkārtējumi bibliotēkās – automatizācija un internetizācija – saistāmi ne tikai ar pašvaldību materiālajām iespējām, bet it īpaši ar to vadītāju izpratni par sabiedrības informacionālajām vajadzībām un pašu bibliotekāru izglītību un gatavību strādāt automatizācijas apstākļos, profesionālo aktivitāti.**
- Situācija pagastu bibliotēkās ir ļoti atšķirīga. Ir pamats runāt par pagastu bibliotēku noslāņošanu bagātajās un nabagajās, modernajās automatizētajās un tradicionāli nemainīgajās.
- **Gausā bibliotēku automatizācija un krājumu vājā kvalitāte ir krasā disonansē ar strauji augošajām, daudzpusīgajām lasītāju interesēm un prasībām.**
- Bibliotekāri nesaista reģionālo reformu ar labvēlīgāku attieksmi pret bibliotēkām: reģionālās reformas rezultātā, samazinoties pagastu skaitam, varētu samazināties arī pagastu bibliotēku skaits.

Pētījuma aktualitāte – **lai notiekošo administratīvi teritoriālo reformu rezultātā lauku iedzīvotāji neatkarīgi no dzīves vietas tiktu līdzvērtīgi iekļauti kultūras un informācijas vidē, e-sabiedrībā.** Lai veidotos sapratne, ka moderna bibliotēka ir arī informācija, izglītība, ekonomika.

Pētījuma metodika un organizācija

Nepieciešamās informācijas ieguvē tika izmantotas divas anketas: viena lasītājiem, to skaitā arī pagastu pašvaldību pārstāvjiem, otra bibliotekāriem. Vairāki jautājumu bloki anketās ir salīdzināmi. Kā papildus pētniecības metode tika izmantota intervija ar bibliotekāriem, kā arī bibliotēku statistikas salīdzināmā analīze.

Lai gūtos datus varētu salīdzināt ar 1996.gadā veiktā pētījuma "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās" rezultātiem arī šoreiz tika izmantota tā pati "krusta metode", pārvelkot Latvijas kartē divas slīpas krustojošās līnijas un izvēloties tās pašas izpētes bāzes. Lai gūtu detalizētu informāciju par pagasta bibliotēku automatizāciju, papildus aptauja notika vēl četros pagastos, kuros bibliotēku automatizācijas līmenis ir salīdzinoši augstāks.

Pētījums kopumā aptvēra 16 rajonus, 29 pagastus un 37 pagastu bibliotēkas.

Pētījuma bāzes: Seces pagasts (Aizkraukles rajonā), Jaunlaicenes, Trapenes un Virešu pagasti (Alūksnes rajonā), Īslīces un Vecumnieku pagasti (Bauskas rajonā), Amatas novads un Raunas pagasts (Cēsu rajonā), Valgundes pagasts (Jelgavas rajonā), Kūku un Salas pagasti (Jēkabpils rajonā), Andrupenes un Svariņu pagasti (Krāslavas rajonā), Rendas un Rumbas pagasti (Kuldīgas rajonā), Bārtas un Vaiņodes pagasti (Liepājas rajonā), Jumpravas pagasts (Ogres rajonā), Sutru pagasts (Preiļu rajonā), Feimaņu pagasts (Rēzeknes rajonā), Inčukalna un Ķekavas pagasti (Rīgas rajonā), Blīdenes un Pampāļu pagasti (Saldus rajonā), Jaunsātu, Lestenes un Pūres pagasti (Tukuma rajonā), Palsmanes pagasts (Valkas rajonā) un Zlēku pagasts (Ventspils rajonā).

Gan izvēlētais pagastu skaits, gan to atrašanās dažādos republikas reģionos, lielums, kā arī bibliotēku skaits un automatizācijas līmenis nodrošina pētījumā iegūto datu attiecinājumu uz visu republiku.

Iedzīvotāju aptauja tika uzsākta 2002.gada aprīlī. Kopumā intervēti 668 pagastu iedzīvotāji, to skaitā 97 pašvaldību darbinieki un 120 bibliotekāri.

Pētījuma rezultāti

Lasīšana un bibliotēka lauku sabiedrībā

1. Lasīšanas aina pagastos

Pētījums apliecina, ka jaunā informacionālā vide, kura piesātināta ar dažādām tehnoloģijām, nav būtiski ietekmējusi lauku sabiedrības vajadzību pēc iespēstā vārda. **Nav mainījusies iedzīvotāju attieksme pret grāmatu kā garīgu vērtību, taču mainījies lasīšanas diapazons un lasīšanai atvēlētais laika daudzums.** Lielumlielā daļa aptaujāto atzīmēja, ka lasīšana arī tuvākajā saskatāmajā nākotnē būs galvenais zināšanu ieguves avots. Tikai četri jaunieši atzīmēja, ka tradicionālā lasīšana elektroniskajā vidē vispār varētu izzust.

Lasīšanas tradīcijas raksturo šāda aina.

Grāmatas mazāk vai vairāk regulāri lasa 80% aptaujāto, tikai periodiku lasa 20% aptaujāto.

Salīdzinājumā ar 1996.gada pētījuma rezultātiem, parādās ekonomisko situāciju valstī raksturojoša sakarība – **no vienas puses pieaudzis periodikas lasītāju skaits, no otras – gandrīz divas reizes audzis to cilvēku skaits (26,8%), kuri gada laikā nav nopirkuši nevienu grāmatu.**

Latvijā šobrīd var abonēt 282 nosaukumu laikrakstus un žurnālus, kas lielā mērā nosaka lasīšanas diapazonu.

Analizējot periodikas ieguves avotus, jāatzīmē, ka katrs otrais Latvijas iedzīvotājs dod priekšroku avīžu un žurnālu abonēšanai (53,7% aptaujāto). Periodiku pērk 52,4% aptaujāto, bet bibliotēkā lasa 36,0% aptaujāto. 17,0% respondentu avīzes un žurnālus lasa darba vietās, bet 15,3% aizņemas no draugiem, radiem, kaimiņiem.

Pasūtot laikrakstus, Latvijas laukos populārākais tandēms ir sava rajona avīze un "Lauku Avīze".

No lielākajiem laikrakstiem atzīta ir "Neatkarīgā Rīta Avīze".

Neskatoties uz materiālajām grūtībām, pagastu iedzīvotāji visvairāk cenšas abonēt vai iegādāties poligrāfiski krāšņos un praktiskos žurnālus dārzam un mājai, kā arī tā saucamos feminizētos žurnālus "Ieva", "Santa", "Sievietes Pasaule" un "Privātā Dzīve".

Gandrīz ceturtdaļai respondentu (24,1%) grāmatas ir nepieciešamas kā dienīškā maize, t.i., grāmatas tiek lasītas gandrīz ik dienu. Minētais skaitlis no pētījuma uz pētījumu tikpat kā nemainās. Tas nozīmē, ka katrs ceturtais mūsu valsts iedzīvotājs bez grāmatas nespēj dzīvot.

Savukārt vairāk nekā puse no visiem (52%) iedzīvotājiem grāmatas lasa neregulāri, ja ir laiks un, galvenais, interesanta lasāmviela.

Trešdaļai respondentu (29,8%) grāmatas nepieciešamas mācībām vai darbam, kas liecina par samērā lielo sabiedrības interesi par izglītību un profesionālo pilnveidošanos.

Interesantu ieskatu reālajā lasīšanas ainā sniedz pēdējo četru mēnešu laikā izlasīto grāmatu analīze:

- 16,9% respondentu nebija lasījuši nevienu grāmatu,
- 21,4% respondentu bija izlasījuši tikai 1-2 grāmatas,
- 22,6% respondentu izlasījuši 3-5 grāmatas,
- 11,0% respondentu izlasījuši 6-10 grāmatas,
- 27,4% – vairāk nekā 10 grāmatas.

Pozitīvi vērtējams fakts, ka gandrīz katrs trešais lauku iedzīvotājs ir aktīvs grāmatu lasītājs. Šajā lasītāju grupā pārsvarā ir bibliotēkas apmeklētāji.

Pagastu iedzīvotāji atzīmēja vēl vienu interesantu Latvijas paradoksu: **grāmatas jo dienas, jo kļūst skaistākas, bet pieaugošās dārdzības dēļ aizvien grūtāk nopērkamas. Lielākā daļa lauku iedzīvotāju (60%) gada laikā nebija iegādājušies nevienu vai tikai 1-2 grāmatas.** Neliels lasītāju skaits (5,4%) šajā pašā laika posmā bija nopirkuši vairāk kā 10 grāmatas. Tas liecina, ka privātie grāmatu krājumi aizvien samazinās. Te nevar neatzīmēt arī to, ka sākot ar 2003.gadu grāmatu cenai pievienojams pievienotās vērtības nodoklis – 9%, kas kopumā grāmatas sadārdzinās par 10-12%.

Grāmatu iegādē priekšroka tiek dota praktiskām rokasgrāmatām, enciklopēdijām, savukārt izvēloties daiļliteratūru, tradicionāli pirmajā vietā ierindojas mīlestības romāni un piedzīvojumu literatūra. Dzejai priekšroku dod 10,8% pircēju.

Lasošās lauku sabiedrības vidū popularitāti, gan iegādājoties personīgajā īpašumā, gan lasot bibliotēkā, guvuši tā saucamie "Lauku Avīzes" izdotie lata romāni. To nosaka gan finansiālā pieejamība, gan šajos romānos atspoguļotā nereti primitīvā tematika.

2. Lasītājs un bibliotēka

Pētījums kārtējo reizi apliecina pagasta bibliotēkas lielo nozīmību lauku sabiedrībā. 2001.gadā pagastu bibliotēku lasītāju skaits sasniedza turpat 158 tūkstošus. Tātad **gandrīz katrs ceturtais pagasta iedzīvotājs ir bibliotēkas lasītājs.** Dažās pētījuma bāzēs bibliotēkas pakalpojumus izmantoja pat katrs trešais iedzīvotājs, apmeklējot bibliotēku vidēji 11 reizes gadā.

Lielākā daļa bibliotekāru (61,7%) aptaujā atzīmēja, ka pēdējo 5 gadu laikā jūtami audzis lasītāju skaits, tomēr 4,2% bibliotekāru atzina, ka vērojuši lasītāju aizplūšanu no bibliotēkas. Tas īpaši raksturīgi neautomatizētās bibliotēkās.

Lasītāju anketu analīze liecina, ka salīdzinot ar 1996.gada datiem, no 19,5% uz 16,5% samazinājies pasīvo bibliotēkas apmeklētāju skaits, kuri ar samērā nenoteiktiem pieprasījumiem iegriežas bibliotēkā dažas reizes gadā. Bibliotēku automatizācija varētu būt tas interesi piesaistošais iemesls, kas cilvēkus vairāk pievērsīs bibliotēkai.

Runājot par lasītāju sastāvu, joprojām lielāko daļu veido mācību iestāžu audzēkņi, pašvaldības iestāžu darbinieki, pensionāri un māsaiimnieces.

Analizējot bibliotēku apmeklēšanas iemeslus, redzams, ka visvairāk grāmatu ņemtas atpūtai un izklaidei (62,1%), tālāk seko avīžu, žurnālu izskatīšana (43,1%), nepieciešama literatūra mācībām un pētnieciskajam darbam (32,8%), kā arī pašizglītībai (29,0%). Pēdējie divi rādītāji apliecina mūsu līdzcilvēku vēlmi izglīties un sekot līdzi laika garam, **katrs trešais lasītājs grāmatas ņem pašizglītībai**. Tas liecina, ka **bibliotēkas Latvijā, tāpat kā pasaulē, ir mūžizglītības institūcijas**. Nemainīgs ir to iedzīvotāju skaits – ceturtdaļa apmeklētāju, kuriem ir vēlme aprunāties ar bibliotēkām.

Sakarā ar pieaugušo periodikas lasītāju skaitu, laikrakstu, bet it īpaši žurnālu abonēšanai bibliotēkas dažkārt tērē vairāk naudas nekā grāmatu iegādei. Abonēto žurnālu skaits katrā pagasta bibliotēkā ir ļoti svārstīgs un atkarīgs no pašvaldību rocības. Izpētes bibliotēkās iegūstamo dažāda nosaukuma žurnālu vidējais skaits bija 18, bet augstākā robeža nepārsniedza 34. Tomēr 10,9% bibliotēkas apmeklētāju neapmierina periodikas izvēle bibliotēkā, kam var tikai pievienoties.

Bibliotekāri nereti atsakās no galvenā laikraksta "Diena" abonēšanas tā dārdzības dēļ, praktiski pagasta bibliotēkās laikraksta "Diena" nav. Lauku iedzīvotāji iztiek ar "Neatkarīgās Rīta Avīzes" un "Lauku Avīzes" orientāciju.

Populārā atsauce uz iespējām saņemt avīzi "Diena" u.c. laikrakstus pagasta padomē ne vienmēr atbilst patiesībai.

Neskatoties uz to, ka pašvaldību piešķirto līdzekļu, bibliotēkām realizēto projektu, kā arī LKF mērķprogrammu rezultātā bibliotēku grāmatu krājumi auguši, ko atzīmēja gan bibliotekāri, gan lasītāji, stāvoklis šajā jomā faktiski ir tālu no vēlāmā.

Neapmierinātību ar jaunāko grāmatu krājumu kvantitatīvo un kvalitatīvo sastāvu izteica 25,4% intervēto lasītāju. 1996.gada aptaujā šādu kritizējošu atbildžu bija par 10,3% vairāk. Šobrīd pagastu bibliotekāriem jāreķinās ar pieprasījumu plašo diapazonu, sākot no ezotēriskās un seksa literatūras līdz pēdējiem jaunumiem informācijas tehnoloģiju attīstībā. To apstiprināja arī vērojumi un intervijas pētījuma bāzēs.

Lai risinātu finansiālās problēmas, pagastu bibliotēkās arvien plašāk tiek ieviesti maksas pakalpojumi. Par šādu pakalpojumu esamību liecināja 42,6% aptaujāto lasītāju. Viens no pirmajiem un arī populārākajiem maksas pakalpojumiem ir tā saucamo grāmatu un žurnālu maksas abonements, kā arī šur tur redzētā "grāmatu noma". Tālāk seko kserokopiju izgatavošana. Pieaugot datorizēto bibliotēku skaitam, sāk pieaugt bibliotēku ieņēmumi par datoru un interneta izmantošanu.

Šobrīd vislielākās diskusijas izraisa jaunākās un pieprasītākās literatūras izsniegšana par maksu, kas galvenokārt notiek aiz grāmatu lasītāju klubu aizsega un pārsvarā ir bibliotēkas lietotāju atbalstīti.

Maksas pakalpojumu izplatīšanās haotiskums, dažviet pat neētiskums, cenu nesamērojamība prasa šī procesa juridisku skaidrojumu un precizējumu Bibliotēku likuma vai Ministru Kabineta noteikumu ietvaros.

Aptauja rāda, ka 16,9% lasītāju uzskata, ka visiem pakalpojumiem bibliotēkā jābūt bez maksas.

Saskaņā ar Bibliotēku likumu publisko bibliotēku pamatpakalpojumiem jābūt bez maksas. Grāmatu izsniegšana lasītājiem ir bibliotēku pamatpakalpojums. Pētījuma īstenotāji uzskata, ka arī interneta pakalpojumi jāuzskata par bibliotēku pamatpakalpojumiem un jāsniedz bez maksas. Uz to aicina arī starptautiskās bibliotekārās organizācijas Starptautiskā bibliotēku asociācija un institūciju federācija / *IFLA* pieņemtais "Interneta manifesti" un Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju Eiropas birojs / *EBLIDA*. Maksas pakalpojumi publiskajās bibliotēkās prasa ātru risinājumu.

Pagastu bibliotēku iespaiddarbu krājumi vēl arvien tiek sakārtoti, izņemot un norakstot novecojušo un nolietoto literatūru, kas pēc rūpīgas izpētes vairs neatbilst sabiedrības vajadzībām. **Grāmatu krājumu kustības analīze liecina, ka šobrīd kopumā no fondiem tiek vairāk izslēgts, nekā tajos ienāk.** Pašvaldību vadītāju attieksme pret šo faktu ir atšķirīga. Daži grāmatu norakstīšanu uzskata par kaitniecību.

Bibliotēku tālāku attīstību joprojām traucē arī to atrašanās nepiemērotās telpās. Neskatoties uz dažiem brīnišķīgiem piemēriem bibliotēku telpu labiekārtošanā un pat jaunu, speciāli bibliotēku vajadzībām projektētu ēku celtniecību, kopumā aina ir vairāk nekā niecpriecinoša.

Pagastu bibliotekāri uz jautājumu par bibliotēku telpu stāvokli atbildēja: tas mainījies uz labo pusi (34,2%), tikpat neapmierinošs (15,8%), mainījies uz sliktu pusi (7,5%), grūti pateikt (5,0%).

Bibliotēku telpu, to skaitā lasītavu trūkums un sliktā apkure neapmierina 22,9% aptaujāto lasītāju.

Minētā situācija rada šķēršļus ne tikai krājumu sistematizēšanai, glabāšanai un pieejamībai, bet arī bibliotēku modernizācijai un automatizācijai.

Bibliotēku mainība elektroniskajā vidē

Jaunāko tehnoloģiju ienākšana pagastu bibliotēkās saistāma ar vietējo pašvaldību automatizāciju, kā arī ar valsts atbalstu, īstenojot Valsts vienotās bibliotēku informācijas sistēmas (VVBIS) un Latvijas Nacionālās bibliotēkas celtniecības projekta īstenošanu. Pēdējos 2-3 gados, īstenojot Pašvaldību vienotās informācijas sistēmas (PVIS) ieviešanu, pašvaldības ir datorizētas taču nav pilnībā nodrošinātas ar interneta pieslēgumu. Minētais laika posms iezīmē arī pagastu bibliotēku datorizācijas aizsākumu, bet pozitīvs pavērsiens šajā virzienā vērojams tieši 2002.gadā. Kopumā valstī šobrīd automatizēts 15% publisko bibliotēku, 7% ir interneta pieeja, 5% uztur savas mājas lapas. Oficiālo statistisko informāciju apliecina arī pētījuma dati.

Ja 1996.gadā izpētes bāzu bibliotēkās nebija neviena datora, tad 2002.gadā no 36 pagastu bibliotēkām 13 bija automatizētas, bet 6 bibliotēkas varēja lepoties ar internetpieeju. Savukārt 7 bibliotēkām datori no pašvaldību puses tika solīti vēl šogad.

Iegādātie datori diemžēl pārsvarā nav pieejami lasītājiem, bet pārsvarā tiek izmantoti bibliotekāro procesu veikšanai. Jāatzīst, ka bibliotēkas no pašvaldībām nereti saņem jau nolietotus datorus.

Automatizētās bibliotēkās 39,4% aptaujāto izmanto tiešsaistes informāciju, 12,2% lasāmatmiņas kompaktdiskus. Populārākās datu bāzes ir, piemēram, LETA (15,1% atbildes) un NAIS (12,2% atbildes).

Integratīvo informācijas sistēmu *ALISE* izmantoja tikai trijās izpētes bāzu bibliotēkās. Viens no vājās izmantojamības argumentiem ir tās dārdzība.

Lielākas izmaiņas automatizācijas jomā gaidāmas jau 2003.gada sākumā, kad tiks ieviesti VVBIS konkursā uzvarējušo publisko bibliotēku pilotprojekti.

1. Bibliotekāru attieksme pret bibliotēku automatizāciju

Pašvaldību publiskajās bibliotēkās 2001.gadā strādāja 1790 darbinieki, tikai 523 ir augstākā izglītība, pārējiem vidējā. Statistika rāda, ka laukos vērojams profesionālu bibliotekāru trūkums. Tomēr jāatzīst, ka salīdzinājumā ar iepriekšējā pētījuma datiem, izpētes bāzēs samazinājies darbinieku skaits ar vidējo vispārējo izglītību, vienlaikus pieaugot to bibliotekāru skaitam, kam ir vidējā profesionālā izglītība. **Pozitīvi mainījusies bibliotekāru attieksme savas kvalifikācijas paaugstināšanā. Pirms 6 gadiem tikai 7,6% bibliotekāru atzīmēja, ka mācās kādā mācību iestādē vai kursos, tad šogad mācīšanās faktu šajā aptaujā apstiprināja 21,7% bibliotekāru.**

Diemžēl ne visi bibliotekāri ar entuziasmu uzņem gaidāmo bibliotēku automatizāciju. Kā rāda aptauja, tikai 45,0% bibliotekāru ir pieredze darbā ar datoru. Tie pārsvarā ir speciālisti vecuma grupās līdz 50 gadiem. Šobrīd datorzinības gan pašmācības ceļā, gan dažādosursos apgūst 20,7% aptaujāto bibliotekāru. Pēdējā pusgada laikā bibliotekāri ar datoru visvairāk strādājuši savā bibliotēkā un pašvaldībā. Izmantoti arī skolu datori. Iepriecina fakts, ka 10% aptaujāto bibliotekāru dators ir mājās.

Interesanti atzīmēt, ka **pirmie datori pagasta bibliotēkās parādījās pateicoties pašu bibliotekāru aktivitātēm rakstot projektus, piedaloties dažādos konkursos, kā arī iekļaujoties citu institūciju kopprojektos gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.** Un tomēr, kā rāda aptaujas rezultāti, tikai nedaudz vairāk nekā puse (53,3%) no visām aptaujas dalībniecēm iesniegušas pieprasījumus pašvaldībai par atbalstu jauno informācijas tehnoloģiju iegādē. Tikai 17,5% aptaujāto aktīvi piedalījušās dažādos projektos. Šāda veida aktivitātei bibliotēkās jābūt lielākai.

Diemžēl par savas bibliotēkas gatavību kļūt par e-informācijas centru savā pagastā izteicās tikai puse no visiem intervētajiem datorizēto bibliotēku darbiniekiem. Tas nozīmē, ka valsts mērogā nepieciešama aktīvāka bibliotekāru apmācība automatizācijas jomā.

Bibliotekāru mācīties gribu kavē gan līdzekļu, gan laika trūkums. LU Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centra darbu kā neapmierinošu vērtēja vairāk nekā puse respondentu. Galvenais neapmierinātības iemesls – augstā mācību maksa. Savukārt 58,3% respondentu atbalstīja apmācību organizēšanu tuvāk dzīves vietai.

Lielākā daļa intervēto bibliotekāru par sadarbību ar rajona galveno bibliotēku dažādu iespieddarbu komplektēšanā izteicās ļoti atzinīgi. Savukārt to bibliotekāru, kuri patstāvīgi komplektē savu bibliotēku krājumus, domas dalījās: 28,3% ar jauno decentralizētas informācijas avotu iegādes kārtību bija apmierināti, bet 18,3% uzskatīja, ka agrāk pastāvošā centralizētā kārtība tomēr bija labāka.

No rajona galvenās bibliotēkas galvenokārt tiek gaidīta konsultatīva palīdzība gan krājumu komplektēšanā, gan automatizācijas jautājumos (63,3% atbildes). Jaunas grāmatas un datorus ar rajona galvenās bibliotēkas starpniecību vēlētos 23,3% respondentu. Tomēr katrs piektais bibliotekārs uzskatīja, ka viņu rajona galvenā bibliotēka nav spējīga neko dot.

Pētījums liecina, ka **pagastu bibliotekāri nākotnē lielas cerības saista ar LNB**. Visvairāk tiek gaidīts atbalsts grāmatu krājumu komplektēšanā. Tas ir likumsakarīgi, jo LNB administrē KKF finansēto mērķprogrammu "Grāmatu un citu izdevumu iegāde publiskajām bibliotēkām". Lokālo bibliotēku darbinieki cer, ka LNB nodrošinās bibliotēku un bibliotekāru profesionālo un normatīvo aizsardzību, kā arī sniegs palīdzību bibliotēku automatizācijā un iekļaušanos Valsts vienotajā bibliotēku informācijas sistēmā. Vairāk nekā puse respondentu atzinīgi vērtēja sadarbību ar LNB. Bibliotekāri izmanto LNB sagatavotos grāmatu aprakstus (15,0% atbildes) un datu bāzes (10,0% atbildes).

Lai arī Latvijas bibliotēkām, to skaitā arī pagastu, izvirzīti jauni darbības mērķi un uzdevumi, **bibliotekāra un lasītāja saskarsmei palikusi noteicoša loma. Gandrīz puse aptaujāto lasītāju griežas pie bibliotekāra, lai konsultētos par interesējošām tēmām, trešdaļai lasītāju bibliotekārs ir uzticības persona** un tikai piektā daļa lasītāju saskarsmē ar bibliotekāru aprobežojas ar lietišķu jautājumu kārtošanu.

Bibliotekāru pienākumu loks strauji aug un paplašinās visās bibliotēkās, bet jo īpaši datorizētajās bibliotēkās. Pieaug lasītājiem sniegto konsultāciju skaits elektronisko tehnoloģiju izmantošanā. Taču fakts, ka aptaujas laikā šāda informācija bija nepieciešama tikai 3,6% respondentu, liecina par to, ka bibliotēkās vēl vairāk jāpavēršas ar seju pret lasītāju, ievadot viņu ne vien tradicionālajā grāmatu, bet arī virtuālajā pasaulē.

Diemžēl rutīna un inertums nereti vērojama arī pagastu bibliotekāru darbā. Pētījuma gūtā informācija liecina, ka tās bibliotekāres, kuras pirms 6 gadiem bija izteikti vienaldzīgas pret jaunajām vēsmām savā profesijā, arī tagad nebija daudz mainījušās. Tas varētu būt viens no iemesliem, kas atbaida jauniešus no bibliotēkām. Acīm redzot Bibliotēku attīstības institūtam kā valsts nozīmes konsultatīvajam centram lielāka uzmanība veltāma lokālo semināru un apmācības formu pilnveidošanai un paplašināšanai.

Pagastu bibliotēkās, kurās, pateicoties pašvaldības vadītāju reālās situācijas izpratnei, notika savlaicīga personāla maiņa, vērojami pozitīvi pārkārtojumi un jauniešu pieplūdums.

Šajā aptaujā savu nepatiku pret bibliotekāri izteica 3,8% bibliotēkas apmeklētāji.

Pētījums rāda, ka entuziasms ir vairāk gados jauno bibliotēku darbinieku rokās. Viņi ir arī lielāki optimisti par savas bibliotēkas nākotni un arī par Latvijas nākotni. Savukārt nepietiekamais atbalsts bibliotēku attīstībai un darbinieku atalgojumam no valsts un pašvaldību puses bibliotēkās nerada motivāciju uzņemties papildus pienākumus.

2. Bibliotēku lasītāju attieksme pret bibliotēku automatizāciju

Publiskās bibliotēkas izmanto gandrīz ceturtdaļa valsts iedzīvotāju. Salīdzinot ar starptautisko praksi, šāds bibliotekārais aptvērums ir samērā neliels.

Pagasta bibliotēku ikdienā apmeklē dažāda vecuma ļaudis. Lai apmierinātu visu intereses, nemitīgi jāmeklē jaunas daudzpusīgas un pilnvērtīgas informācijas sniegšanas iespējas.

Minētā aptauja liecina par lauku iedzīvotāju atbalstu bibliotēkas modernizācijai. To apliecina fakts, ka **apmeklētājus bibliotēkā visvairāk neapmierina datoru un interneta pieslēguma trūkums (50,5% atbildes), jaunāko grāmatu krājums (25,4% atbildes) un kopējamās tehnikas trūkums (12,7% atbildes). Tātad katrs otrais lasītājs grib automatizētu bibliotēku.** Tas nozīmē, ka sabiedrība ir krasi mainījusies. Tātad bibliotēkai arī jāmainās un jāklūst par institūciju, kas piedāvā ne vien tradicionālo, bet arī elektronisko informāciju. **72,0% lasītāju prasa steidzamu bibliotēku automatizāciju**, bet 15,1% lasītāju uzskata, ka vēl jāpagaida, jo pagastam pašreiz ir daudz citu vajadzību. Tikai neliels cilvēku skaits atzīmē, ka pietiek ar datoriem pašvaldībā (2,2% atbildes) un skolas bibliotēkā (1,2% atbildes). Bibliotēku datorizācija pilnīgi vienaldzīga ir tikai 6,7% respondentu.

Ļoti svarīgi bija noskaidrot, cik daudz bibliotēkas apmeklētāji ir gatavi darbam ar datoru. Kā rāda aptauja, savas datorzināšanas kā labas un viduvējas vērtē 42,7% respondentu, bet pašreiz mācās 6,5% respondentu. Pēdējā pusgada laikā visvairāk iespēju strādāt ar datoru bijis darba vietās (37,0%), mācību iestādēs (18,1% atbildes) un mājās (15,5% atbildes). Aktīvāki šo tehnoloģiju izmantošanā bijuši mācību iestāžu audzēkņi un pašvaldību darbinieki. Bibliotēkas datorus kopumā izmantojuši tikai 5,2% respondentu, kas neapšaubāmi ir ļoti maz.

Pētījums arī rāda, ka 84,5% lasītāju atbalsta datoru iegādi par pašvaldības naudu. Līdz ar to, piešķirot lielākus līdzekļus bibliotēkai, pagastu vadītāji var cerēt uz iedzīvotāju sapratni.

3. Pašvaldību attieksme pret bibliotēku

Pagastu bibliotēku galvenās uzturētājas ir vietējās pašvaldības, tādēļ ļoti svarīga to vadītāju izpratne par bibliotēkas jauno lomu informācijas un zināšanu sabiedrībā.

Vērojumi izpētes bāzēs un aptauju dati liecina par ļoti atšķirīgu ekonomisko, kultūras un informācijas nodrošinātāju vidi un līdz ar to par atšķirīgu domāšanu un attieksmi pret bibliotēku.

Pēc bibliotekāru atzinuma, jauno tehnoloģiju ienākšanu bibliotēkās galvenokārt traucē trīs galvenie iemesli: nepietiekamās finanses (85,0% atbildes), telpu šaurība (16,7% atbildes) un pagasta vadības izpratnes trūkums (12,5% atbildes). Tomēr, salīdzinot iepriekšējās aptaujas rezultātus ar pašreizējo ainu, pagastu bibliotekāri cerīgāk vērtē pašvaldību attieksmi pret bibliotēku problēmām. 38,4% bibliotekāru atzīmēja, ka tā mainījies uz labo pusi un tikai 5,0% gadījumos uz sliktu pusi. Bibliotēku un pašvaldību sadarbība kļuvusi daudz aktīvāka.

Kopumā interesi par bibliotekāra darbu izrāda 79,2% pašvaldības vadītāju. Bibliotēku regulāri (vismaz reizi nedēļā) apmeklē gandrīz puse pagastu vadītāju. Šeit liela nozīme ir bibliotēkas atrašanās vietai, bet vissvarīgākā ir bibliotekāru un pagasta vadītāju sadarbības un savstarpējās informēšanas pakāpe.

Sprīžot pēc atbildēm, bibliotekāru aktivitāte, sniedzot informāciju savam darba devējam, salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu, ir krasi augusi. **Tomēr tikai 45,8% bibliotekāru piedalās pagasta kultūrpolitikas izstrādē, bet 38,4% bibliotekāru kultūras budžeta apspriešanā.**

Diemžēl arī tuvākajā laikā līdzekļu trūkums būs galvenais traucēklis bibliotēku attīstībai, kā arī bibliotēku polarizēšanās procesā bagātajās un trūcīgajās iemesls. **Tomēr fakts, ka vēl aizvien ir bibliotēkas, kuras grāmatu iegādei gada laikā saņēmušas tikai dažus latus un kurās nav pat telefona, liecina par pagasta padomes attieksmi pret kultūru. Šajās pašvaldībās un tām piederošajās bibliotēkās grūti lauzt depresīvo situāciju. Vajadzīgi impulsi no malas. Vajadzīgi sociālās integrācijas projekti.**

Bibliotēku krājumu veidošanā dažviet vērojama "cenzūra" no pašvaldības puses, kas izpaužas pārbaudot bibliotekāru sastādītos iegādājamo grāmatu sarakstus un norādot, kuras ir nepieciešamas, bet kuras nē. Kā kuriozu var minēt aizliegumu iegādāties seksa literatūru.

Bibliotekāru aptauja rāda, ka līdzās pašvaldības piešķirtajiem līdzekļiem, finansiālu vai cita veida palīdzību bibliotēkas saņēmušas arī no citiem avotiem (43,3% atbildes). **Pateicoties bibliotekāru aktivitātei, vislielākais atbalsts gūts no Kultūrkapitāla fonda (20,0% atbildes), Kultūras ministrijas (10,0% atbildes) un Sorosa fonda (7,5% atbildes).** Pagasta bibliotēkas gan ar grāmatu, gan datoru dāvinājumiem atbalstījis ievērojams skaits privāto ziedotāju (23,3% atbildes).

Tomēr, kā izteicās pašvaldību vadītāji un bibliotekāri, minētie pasākumi un ziedojumi bibliotēku problēmas kopumā neatrisinās, vajadzīgs lielāks finansiālais atbalsts no valdības un pašām pašvaldībām, kurām pieder pagastu bibliotēkas. Pagastos, kuros ir vairākas pašvaldības publiskās bibliotēkas, jau tagad vērojama tendence datorizēt tikai vienu, priekšroku dodot pagasta centrā esošajai, krājumu ziņā bagātākajai bibliotēkai. Šāda izvēle pastiprina nevienādību informācijas pieejamībai un saskaņā ar Eiropas Savienības standartiem dēvējama par finansiālo cenzūru.

Pētījuma organizētāju vērojumi un bibliotekāru liecības apstiprina jau zināmo faktu, ka ne vienmēr skolu un pagastu bibliotēku apvienošana nes pozitīvu rezultātu: nav reti gadījumi, kad apvienojot skolas bibliotēku ar pagasta bibliotēku, pēdējā iet bojā. Dažu mēnešu, ilgāk viena gada laikā, pagasta bibliotēkas lasītāji atstāj kopbibliotēku, jo nav spējuši iekļauties skolas dinamiskajā vidē. Tādēļ šādas apvienošanas iespējamās tad un tikai tad, ja apmierināti abu bibliotēku lasītāji. Šajā jomā vajadzīgi atsevišķi pētījumi.

Valsts tautsaimnieciskā politika laukos un bibliotēkā

Kultūras attīstību laukos nekādā gadījumā nedrīkst aplūkot atrauti no valsts politikas tautsaimniecības jomā.

Šobrīd ekonomiskās aktivitātes līmenis laukos ir salīdzinoši zems. Arī ES ierēdņi uzsver, ka tagadējām kandidātvalstīm, tajā skaitā Latvijai, jāuzņemas lielāka atbildība gan par savu valstu lauksaimniecības sektoriem, gan par lauksaimniecības politikas attīstību ES kopumā.

Pētījuma dati liecina, ka lauku iedzīvotāji visai negatīvi vērtējuši līdzšinējo valdību darbu gan kopumā, gan jo īpaši attiecībā pret laukiem. To kā neapmierinošu vērtēja arī 58,3% aptaujātie bibliotekāri.

Galveno valsts mērogā risināmo problēmu piecniekā respondenti izvirza:

- 1) jaunu darba vietu radīšana, bezdarba samazināšana – 72,1% atbildes,
- 2) lauksaimniecības atbalsta programmu veidošana – 54,3% atbildes,
- 3) ceļu labiekārtošana – 49,7% atbildes,
- 4) tautas nodzēršanās apturēšana – 44,2% atbildes,
- 5) medicīnisko pakalpojumu saņemšana – 35,0% atbildes.

Aptauja liecina, ka sevi par trūcīgiem uzskata 48,4% aptaujāto pagastu iedzīvotāju un 60,0% aptaujāto bibliotekāru. Bibliotekāru atalgojums pašvaldību publiskajās bibliotēkās ir nepiedodami zems, naudas taupīšanas nolūkos daļa bibliotekāru strādā pusslodzē vai pat ceturtdaļslodzē.

Kopumā ar savu materiālo stāvokli ir apmierināti 45,5% aptaujātie pagasta iedzīvotāji un 33,3% aptaujātie bibliotekāri. Bibliotekāru algu paaugstināšana ir būtisks pašvaldību vistuvākās nākotnes jautājums.

Mājsaimniecību budžeta pētījumā, ko veca Centrālā statistikas pārvalde no 2001.gada maija līdz 2002.gada aprīlim laukos, atklājas līdzīga aina.

Salīdzinot ģimeņu materiālo stāvokli pirms 5 gadiem un tagad, jāatzīst, ka tas vienai trešdaļai iedzīvotāju ir mainījies uz labo pusi, bet tikpat lielai daļai pasliktinājies. Pārējiem ienākumi nav mainījušies. Būtībā tas nozīmē, ka nabadzība ir konstants lielums, kam maza tendence mainīties.

Uz vispārējā ienākumu fona bibliotekāru materiālais stāvoklis ir pasliktinājies. Tāpēc nav brīnums, ka tikai 35,8% bibliotekāru nemainītu darbu bibliotēkā pret citu, labāk atalgotu.

Bibliotekāru skats uz dzīvi sevišķi drūms ir mazajās un trūcīgajās pašvaldībās, kuras naudas trūkuma dēļ nespēj iedzīvotājus pilnvērtīgi nodrošināt ar sociālajiem, izglītības un kultūras pakalpojumiem. Lai pārvarētu vispārējo depresīvo situāciju, šajos reģionos vajadzīgi sociālās integrācijas projekti, kuros jāiesaistās arī bibliotēkām.

Lai modernizētu valsts un pašvaldību institūciju darbu, lai labāk apmierinātu iedzīvotāju vajadzības, 1998.gadā Saeima pieņēma Administratīvi teritoriālās reformas likumu. Iesāktās reformas, galvenokārt politiskās neuzņēmības un naudas trūkuma dēļ šodien krietni buksē un nav guvušas iedzīvotāju uzticību. **Svarīgi, lai iedzīvotāji varētu saņemt pakalpojumus arī tajās apdzīvotajās vietās, kuras reformas gaitā zaudēs administratīvā centra funkcijas.** Šajā pētījumā iedzīvotāji par pagastu apvienošanu izsakās mazāk noliedzoši, nekā iepriekšējā aptaujā. Noraidošas atbildes bija attiecīgi 53,9% šobrīd un 88,3% pirms 5 gadiem. Interesanti, ka pašvaldības darbinieku vidū pagastu apvienošanu negatīvi vērtējošo atbilžu bija vairāk – 64,9%.

Pētījums rāda, ka attieksmē pret mūsu valsts nākotni optimistu skaits iedzīvotāju vidū nedaudz palielinājies. 1997.gadā šādu personu skaits bija 49,8%, bet šobrīd – 53,3%.

Savukārt bibliotekāru vidū optimistu ir mazāk – tikai 42,5% respondentu. Bibliotekāri diezgan bezcerīgi izsakās par savu nākotni: tikai 18,3% respondentu ir droši par savu darba vietu bibliotēkā, bet savas bibliotēkas turpmāko eksistenci apšaubā 10,0% respondentu.

Reģionu tālākā attīstībā pagastu bibliotēkām būs vēl nozīmīgāka loma. Īpaši konkrētajā pašvaldības teritorijā nodrošinot bibliotēku informācijas resursu atbilstību pakalpojumu lietotāju mūsdienu vajadzībām. Jau **šobrīd savu bibliotēku pamatoti par pagasta kultūras centru uzskata 65,4% bibliotēkas apmeklētāji un 70,0% bibliotekāri.**

Pētījuma rezultāti liecina, ka bibliotekāri var cerēt uz lasītāju un pašvaldību atbalstu pagastu bibliotēku modernizācijā. Šis process ir jau sācies, bet vēl nav pamata uzskatīt, ka tas notiks strauji. Bibliotēku iekļaušanās gaitu kopējā informācijas telpā noteiks būtiskas atšķirības pašvaldību budžetos.

Nākotnes bibliotēka ir hibrīdbibliotēka, kura vienlaikus piedāvā tradicionālās grāmatas un elektronisko informāciju, piekļuvi lokālajiem un globālajiem informācijas tīkliem.

Gala secinājumi

1. Lauku iedzīvotājiem šobrīd nepieciešams ne tikai materiālais atbalsts – jaunas darbavietas, sociālā aprūpe, bet arī visplašākā pieejamība garīgajām vērtībām – izglītībai, kultūrai, informācijai.
2. Pašvaldību bibliotēku nozīme pagastos nav mazinājusies, bet tieši otrādi – pēdējo 5 gadu laikā vērojama tendence pieaugt visiem galvenajiem bibliotēku darba rādītājiem.
3. Šobrīd pagastu bibliotēku apmeklētājiem galvenokārt pieejami poligrāfiskie informācijas avoti – grāmatas un periodika, kā arī citi tradicionālie bibliotēku pakalpojumi. Tomēr straujās pārmaiņas informācijas ieguves iespēju un veidu jomā likušas mainīties arī pagastu bibliotēkām. 21.gadsimta sākums ir saistāms ar jauno informācijas tehnoloģiju ienākšanu pagastu bibliotēkās.
4. Dažādu iemeslu – nepietiekamā finansējuma, personāla kvalifikācijas un telpu nepiemērotības dēļ automatizācijas process rit pārāk gausi. **Šobrīd automatizētas ir 15% publisko bibliotēku, 7% ir pieeja internetam, 5% ir savas mājas lapas.** Bez tam, bibliotēkās ienākošie datori nereti ir ne paši jaunākie modeļi un galvenokārt kalpo bibliotekāru vajadzībām. Pieeja internetam ir ļoti nedaudzās pagastu bibliotēkās. **Lai Latvijas lauku iedzīvotāji nepaliktu sociāli izslēgti statusā spētu iekļauties lokālajā un starptautiskajā informacionālajā vidē, kā arī reālajā darba tirgū, nepieciešama strauja pagasta bibliotēku automatizācija.**
5. Valsts vienotā bibliotēku informācijas tīkla izveidē pagastu bibliotēkas vēl kādu laiku būs vājākais posms. Taču bibliotekāri ir pārvarējuši psiholoģisko barjeru attieksmē pret gaidāmo bibliotēku datorizāciju, kas bija vērojama iepriekšējā pētījumā. Pagastu bibliotēkas ir gatavas kļūt par e-pārvaldes un e-Latvijas informācijas centriem.
6. Pēc vērojumiem izpētes bāzēs un respondentu izteikumiem, 2003.gads varētu būt izšķirošais pagrieziena gads moderno tehnoloģiju ieplūšanā pagastu bibliotēkās, ja vien jaunā valdība nemainīs kultūras politiku. **Bibliotēku integrēšanos kopējā informācijas sistēmā atbalsta lielākā daļa aptaujāto pašvaldības vadītāju, bibliotekāru un lasītāju.**
7. Pēdējā laikā ievērojami augusi bibliotekāru aktivitāte savas kvalifikācijas paaugstināšanā. To traucē pagasta bibliotekāru vajadzībām neatbilstošas mācību programmas, maksātspēja un laika trūkums (nav atvietotāju).
8. Bibliotekāru datorapmācībai pievēršama daudz lielāka uzmanība, pirms vēl bibliotēka ir automatizēta.
9. Pagastu bibliotekāri atzīst savu patstāvību krājumu komplektēšanā, taču neatsakās no profesionāla konsultatīva centra pakalpojumiem. Vairums gadījumu atzinīgi vērtētas rajonu galvenās bibliotēkas. Cerīgi skati vērsti Nacionālās bibliotēkas virzienā. **Pagasta bibliotekāri savas bibliotēkas nākotni saista ar Nacionālās bibliotēkas celtniecības un Valsts vienotas bibliotēku informācijas sistēmas projekta īstenošanu.**

10. Laukos vērojama ne tikai sabiedrības noslāņošanās turīgos un mazturīgos, bet arī bibliotēku polarizēšanās modernajās un gadiem nemainīgajās. Šādas, tik tikko dzīvību velkošas bibliotēkas vērojamas pagastos, kuru pašvaldībām kultūras joma ir vienaldzīga. Šādiem pagastiem (arī to bibliotēkām) vajadzīga palīdzība no ārienes. Vajadzīgi jauni sociālās integrācijas projekti.
11. Vājais finansējums bibliotēku krājumu papildināšanai liecina, ka nepieciešams palielināt līdzekļus KKF mērķprogrammām grāmatu un citu informācijas resursu iegādei bibliotēkām, it īpaši, ņemot vērā, ka, sākot ar 2003.gadu, grāmatām tiek piemērots pievienotās vērtības nodoklis, kas sadārdzinās tās par 10-12%.
12. Reģionālo reformu ne lasītāji, ne bibliotekāri nesaista ar pozitīvām pārmaiņām dzīves kvalitātē. Drīzāk otrādi. Pietiekami daudz bibliotekāru ir nedroši par savu bibliotēku turpmāko pastāvēšanu. Tāpēc aktivizējama bibliotēku darbība visos reģionos, neaizmirstot, ka saskaņā ar ES normatīviem uz 1000 iedzīvotājiem jābūt vienam informācijas centram – bibliotēkai.
13. Jaunizveidotajos novados neviena apdzīvota vieta nedrīkst palikt bez bibliotēkas. Stacionāro bibliotēku pārvēršana par literatūras izsniegšanas punktiem transporta un infrastruktūru trūkuma dēļ šobrīd ir vērtējama negatīvi.
14. Pagastu bibliotēkās ievērojami palielinājies darba apjoms, bet bibliotekāru atalgojums palicis nemainīgs. Speciālistiem, kuri prot strādāt ar elektroniskajiem resursiem un apmāca arī savus lasītājus, atalgojums ir palielināms tūlīt.
15. Šobrīd, kā rāda pētījuma dati, ir divējāda attieksme pret skolas un pagasta bibliotēkas apvienošanu. Ir arī negatīvi piemēri: apvienošanās rezultātā pagasta bibliotēkas lasītāji aizies no bibliotēkas. To nedrīkst pieļaut. Taču te nepieciešams atsevišķs pētījums.
16. Pagasta bibliotēkai jābūt demokrātiskai, brīvi pieejamai visiem sabiedrības slāņiem, tādēļ **vistuvākajā laikā jādomā par maksas pakalpojumu juridisko un morālo aspektu.** Saskaņā ar Bibliotēku likumu publisko bibliotēku pamatpakalpojumiem jābūt bez maksas. Arī interneta pakalpojumi saskaņā ar starptautiskiem normatīviem uzskatāmi par pamatpakalpojumiem un sniedzami bibliotēkās par nodokļu maksātāju līdzekļiem nevis par galalietotāja naudu.
17. Pagastu bibliotēkas kā pirmā līmeņa bibliotēkas ir visdaudzskaitlīgākās un šobrīd vistuvāk lauku ļaudīm, tāpēc to attīstībai, kā mūžizglītības pamatu pamatam pievēršama īpaša valsts un pašvaldību uzmanība.
18. Vietējām pašvaldībām un valsts institūcijām jāapzinās, ka bibliotēkas un valsts tautsaimniecības attīstība ir cieši saistīti jautājumi, neaizmirstot, ka **katra bibliotēka rada pievienoto vērtību, kura agrāk vai vēlāk dos rezultātus ne vien kultūrā un izglītībā, bet arī tautsaimniecībā.**

Pētījuma
"Reģionālā reforma un bibliotēkas:
 datu tabulas

Intervēto lasītāju sociāli demogrāfiskais raksturojums

Vecums

1.tabula

līdz 19 gadiem	20-29 gadiem	30-39 gadiem	40-54 gadiem	55-64 gadiem	65 un vairāk
8,8%	11,9%	24,5%	35,0%	12,1%	7,7%

Nodarbošanās

2.tabula

Pedagogi	Pašvaldības darbinieki	Strādnieki	Kalpotāji	Studenti, skolnieki
16,5%	15,6%	14,8%	12,0%	12,0%

Pensionāri	Zemnieki	Mājsaimnieces	Bezdarbnieki	Individuālie uzņēmēji
10%	6,1%	4,9%	4,5%	3,6%

Pagastu iedzīvotāju attieksme pret lasīšanu
 (% no intervēto iedzīvotāja skaita)

3.tabula

Lasu neregulāri, ja ir brīvs laiks un interesanta grāmata	52,5%
Man grāmatas pārsvarā ir palīgs darbā un mācībās	29,8%
Grāmatas man ir tikpat nepieciešamas kā dienišķā maize	24,1%
Lasu tikai avīzes un žurnālus	18,9%
Man šobrīd ir svarīgākas lietas par grāmatām	1,2%
Lasīšana drīz vispār izzudīs	0,6%

Periodikas ieguves avoti
 (% no intervēto iedzīvotāja skaita)

4.tabulas

Abonēju	Pērku	Lasu bibliotēkā	Lasu darbā	Ņemu no draugiem, radiem ...
53,7%	52,4%	36,0%	17,0%	15,3%

Iedzīvotāju aktivitāte grāmatu iegādē gada laikā
 (% no intervēto iedzīvotāja skaita)

5.tabula

1-2 grāmatas	3-5 grāmatas	Nevienu	6-10 grāmatas	Vairāk nekā 10 grāmatas	Vairāk nekā 20 grāmatas	Nav atbildes
33,1%	27,0%	26,8%	7,3%	3,6%	1,8%	0,4%

Iedzīvotāju aktivitāte grāmatu lasīšanā pēdējos četros mēnešos
(% no intervēto iedzīvotāju skaita)

6.tabula

3-5 grāmatas	1-2 grāmatas	Pagaidām vēl nevienu	Vairāk nekā 10 grāmatas	Vairāk nekā 20 grāmatas	6-10 grāmatas	Nav atbildes
22,6%	21,4%	16,9%	14,2%	13,2%	11,0%	0,7%

Bibliotēkas apmeklētība
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

7.tabula

Apmeklē gandrīz katru dienu	Dažas reizes nedēļā	Dažas reizes mēnesī	Dažas reizes gadā
12,9%	26,0%	44,6%	16,5%

Bibliotēkas apmeklēšanas iemesli
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

8.tabula

Izvēlas grāmatas atpūtai	62,1%
Iepazīstas ar periodiku	43,1%
Pašizglītība	29,0%
Mācības, studijas	27,8%
Sarunas ar bibliotekāru	24,6%
Pētniecības darbs	5,0%
Darbs pie datora (arī interneta izmantošana)	5,0%
Vēlme pasēdēt siltuma un aprunāties	2,2%
Cituri nav kur iet	2,0%

Starpbibliotēku abonementu izmantošana
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

9.tabula

Nav bijusi vajadzība	Ir izmantojuši	Nav informēti par pakalpojumu	Nav atbildes
70,2%	15,9%	9,5%	4,4%

Bibliotēkas lasītāju datorprasmes
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

10.tabula

Pasīva attieksme	Viduvēja	Vāja	Laba	Mācās
34,9%	27,2%	15,9%	15,5%	6,5%

Lasītāji par datoru nepieciešamību bibliotēkā
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

11.tabula

Tie ir ļoti nepieciešami	72,0%
Varbūt nākotnē, jo pagastam ir daudz citu vajadzību	15,1%
Nav intereses	9,5%
Pietiek ar datoriem pašvaldībā	2,2%
Pietiek ar datoriem skolā	1,2%

Informācijas meklēšanā bibliotēkā
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

12.tabula

Galvenokārt informāciju sniedz bibliotekārs	68,7%
Literatūras izvēle brīvpieejas fondā	33,1%
Izmanto alfabētisko katalogu	8,0%
Izmanto sistemātisko katalogu	2,4%
Bibliogrāfiskie līdzekļi	0,8%
Elektroniskais katalogs, datu bāzes	0,4%

Lasītāju un bibliotekāra saskarsme
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

13.tabula

Bibliotekārs - konsultants	55,7%
Bibliotekārs - uzticības persona	33,4%
Bibliotekārs - informators	29,2%
Bibliotekārs - literatūras izsniedzējs	19,7%
Nav kontakta ar bibliotekāri	3,8%

Bibliotēkas lasītājus neapmierina bibliotēkā
(% no intervēto bibliotēkas apmeklētāju skaita)

14.tabula

Datoru, interneta trūkums	50,5%
Jaunāko grāmatu krājums	25,4%
Kopējamās tehnikas trūkums	12,7%
Bibliotēkas telpas	12,6%
Periodikas ierobežotā izvēle	10,9%
Lasītavas trūkums	10,3%
Darba laiks	5,4%
Kultūras pasākuma programma	4,2%
Bibliotekāres attieksme	2,0%
Bibliotēka nav pagasta centrā	1,8%

Intervēto bibliotekāru sociāldemogrāfiskais raksturojums

15.tabula

Vecums

20-24 gadi	25-29 gadi	30-39 gadi	40-54 gadi	55-64 gadi	65 un vairāk
<i>1,7%</i>	<i>5,8%</i>	<i>27,5%</i>	<i>51,7%</i>	<i>10,0%</i>	<i>3,3 %</i>

16.tabula

Izglītība

Vidējā speciālā	Vidējā	Augstākā	Augstākā speciālā
<i>58,3%</i>	<i>29,2%</i>	<i>10%</i>	<i>2,5%</i>

Bibliotekārais darba stāžs

17. tabula

Vairāk nekā 20 gadi	Vairāk nekā 10 gadus	6-10 gadus	2-5 gadus	Mazāk par 2 gadiem
<i>34,2%</i>	<i>29,2%</i>	<i>17,5%</i>	<i>14,1%</i>	<i>5,0%</i>

Bibliotekāru viedoklis par savu bibliotēku kā apkārtnes kultūras centru
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

18.tabula

Jā	Grūti pateikt	Nav atbildējuši	Nē
<i>70,0%</i>	<i>16,7%</i>	<i>10,8%</i>	<i>2,5%</i>

Publisko un skolu bibliotēku apvienošana
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

Vai Jūsu pagastā ir apvienota publiskā un skolas bibliotēkā?

19.tabula

Nē	Jā
<i>90,0%</i>	<i>10 %</i>

Kā Jūs vērtējat šādu apvienošanu?

20.tabula

Grūti pateikt	Negatīvi	Pozitīvi	Nav atbildes
<i>46,7%</i>	<i>32,5%</i>	<i>17,5%</i>	<i>3,3%</i>

Informācijas tehnoloģijas, to izmantošana iespējas
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

Vai ir pieredze datoru izmantošanā?

21.tabula

Jā	Nē	Pašreiz mācās	Nav atbildes
<i>45,0%</i>	<i>32,5%</i>	<i>21,7%</i>	<i>0,8%</i>

Vai ir pieredze interneta izmantošanā?

22.tabula

Nē	Jā	Pašreiz mācās	Nav atbildes
49,2%	23,4%	20,8%	6,6%

Kur pēdējā pusgada laikā esat strādājusi ar datoru?
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

23.tabula

Nekur	30,8%
Savā bibliotēkā	28,3%
Pašvaldībā	28,3%
Skolā	13,3%
Mājās	10,0%
Citur (kursos, mācību iestādēs utt.)	10,0%
Rajona galvenajā bibliotēkā	7,5%

Kas kavē veikt Jūsu bibliotēkas datorizāciju un internetizāciju?
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

24.tabula

Trūkst finansiālu līdzekļu	85,0%
Neatrisināts telpu jautājums	16,7%
Nav sapratnes, atbalsta no pašvaldības	12,5%
Bibliotēkas darbinieku zināšanu trūkums	3,3%
Lasītāji nevēlas ne datorus, ne e-informāciju	0,8%

Ko Jūs esat darījuši, lai sekmētu minēto procesu?
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

25.tabula

Iesniedzu pieprasījumu pašvaldībai	53,3%
Uzrakstīju projektu atbalsta fondam	17,5%
Neko	17,5%
Gatavojos lūgt palīdzību citur	9,2%
Nav atbildējuši	9,1%

Kādu palīdzību Jūs gaidāt no LNB?
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

26.tabula

Atbalstu grāmatu komplektēšanā	46,7%
Iekļaušanos valsts vienotajā informācijas sistēmā	35,8%
Intelektuālu, profesionālu	34,2%
Bibliotēkas un bibliotekāro aizsardzību	34,2%
Atbalstu automatizācijā	30,8%

Kādu Jūs redzat savu bibliotēku pēc 10 gadiem?
(% no intervēto bibliotekāru skaita)

27.tabula

Grūti pateikt	44,2%
Stabilu, stipru, vienlaikus tradicionālu un virtuālu	40,8%
Tās vispār nebūs	10,0%
Bez būtiskām izmaiņām	5,0%